असा. क्र. ६२ रजिस्टर्ड नं. एमएच/एमआर/साऊथ-२२९/२००६-०८

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण
प्राधिकृत प्रकाशन

शुक्रवार, डिसेंबर २९, २००६/पौष ८, शके १९२८

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग चार

महाराष्ट्र विधानमंडळाचे अधिनियम व राज्यपालांनी प्रख्यापित केलेले अध्यादेश व केलेले विनियम.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठे
सन २००६ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ४३.—लॉटऱ्यांवर कर बसविण्यासाठी व तो गोळा करण्यासाठी तसेच तत्संबंधित किंवा तदानुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करण्याकरिता अधिनियम	४३९-४४९

दिनांक २८ डिसेंबर २००६ रोजी माननीय राज्यपालांनी संमती दिलेला महाराष्ट्र विधानमंडळाचा पुढील अधिनियम माहितीसाठी, याद्वारे, प्रसिद्ध करण्यात येत आहे.

अ. मा. शिंदेकर,
सचिव,
महाराष्ट्र शासन,
विधी व न्याय विभाग.

सन २००६ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ४३.

(मा. राज्यपालांची संमती मिळाल्यानंतर "महाराष्ट्र शासन राजपत्रात", दिनांक २९ डिसेंबर २००६ रोजी प्रथम प्रसिद्ध केलेला अधिनियम.)

लॉटऱ्यांवर कर बसविण्यासाठी व तो गोळा करण्यासाठी तसेच तत्संबंधित किंवा तदानुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करण्याकरिता अधिनियम.

१९९८ चा १७. **ज्याअर्थी,** उपरोक्त प्रयोजनांसाठी, राज्याच्या लॉटऱ्यांवर, तसेच लॉटरी (विनियमन) अधिनियम, १९९८ याच्या तरतुदींनुसार चालविण्यात येणाऱ्या व महाराष्ट्र राज्यात खरेदी-विक्री करण्यात येणाऱ्या अन्य राज्यांच्या लॉटऱ्यांवर कर बसविण्यासाठी व तो गोळा करण्यासाठी आणि तत्संबंधित किंवा तदानुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करण्याकरिता कायदा अधिनियमित करणे इष्ट

आहे ; **त्याअर्थी,** भारतीय गणराज्याच्या सत्तावन्नाव्या वर्षी, याद्वारे, पुढील अधिनियम करण्यात येत आहे :—

प्रकरण एक

प्रारंभिक

संक्षिप्त नाव, व्याप्ती व प्रारंभ.

१. (१) या अधिनियमास, महाराष्ट्र लॉटऱ्यांवरील कर अधिनियम, २००६ असे म्हणावे.

(२) तो, संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यास लागू असेल.

(३) तो, राज्य शासन, राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे, नेमून देईल अशा दिनांकास अंमलात येईल.

व्याख्या.

२. या अधिनियमात, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

(क) " प्रमाणन प्राधिकारी " याचा अर्थ, कलम ६ च्या, पोट-कलम (३) अन्वये नियुक्त केलेला प्रमाणन प्राधिकारी, असा आहे ;

(ख) " आयुक्त " याचा अर्थ, आयुक्त, अल्पबचत व राज्य लॉटरी, महाराष्ट्र शासन, असा आहे ;

(ग) " शासन " याचा अर्थ, महाराष्ट्र शासन, असा आहे ;

(घ) " लॉटरी " याचा अर्थ, लॉटरी (विनियमन) अधिनियम, १९९८ च्या तरतुदींअनुसार चालविण्यात येत असलेली, तिकिटे खरेदी करून बक्षीस मिळविण्याच्या संधीचा लाभ घेणाऱ्या व्यक्तींना चिठ्ठ्या टाकून (by lots) अथवा संभाव्यतेद्वारा बक्षिसांचे वितरण करण्यासाठी असलेली, कोणत्याही स्वरूपातील व कोणत्याही नावाने ओळखली जाणारी योजना, असा आहे ; १९९८ चा १७.

(ङ) " विहित " याचा अर्थ, या अधिनियमान्वये केलेल्या नियमांद्वारे विहित, असा आहे ;

(च) " प्रवर्तक " याचा अर्थ, लॉटरी आयोजित करणारे, चालविणारे किंवा तिचे प्रवर्तन करणारे कोणत्याही राज्याचे वा संघ राज्यक्षेत्राचे अथवा कोणत्याही देशाचे सरकार, असा आहे आणि त्यामध्ये, जे सरकार किंवा जो देश महाराष्ट्र राज्यात लॉटरीच्या योजनांची थेट खरेदी-विक्री करत नसेल किंवा ती चालवीत नसेल त्या सरकारने किंवा देशाने त्याच्या वतीने महाराष्ट्र राज्यात लॉटरीच्या तिकिटांची खरेदी-विक्री करण्याकरिता राज्यातील पहिला आयातक म्हणून ज्या व्यक्तीची नियुक्ती केली असेल त्या व्यक्तीचाही समावेश होतो ;

(छ) " नियम " याचा अर्थ, या अधिनियमान्वये करण्यात आलेले नियम, असा आहे ;

(ज) " विक्री " याचा अर्थ, राज्याच्या किंवा इतर कोणत्याही राज्याच्या लॉटरी तिकिटांची राज्यात रोखीने किंवा विलंबित प्रदानाने किंवा इतर कोणत्याही किंमती मोबदल्याने, विक्री करणे, असा आहे ;

(झ) " राज्य " याचा अर्थ, महाराष्ट्र राज्य, असा आहे ;

(ञ) " कर " याचा अर्थ, या अधिनियमान्वये, लॉटऱ्यांवर बसवण्यात येणारा व गोळा करण्यात येणारा कर, असा आहे.

प्रकरण दोन

कराचा भार व कर बसवणे

३. (१) खाली दिलेल्या तक्त्याच्या स्तंभ (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या लॉटरी योजनांवर, उक्त तक्त्याच्या स्तंभ (३) मध्ये त्यांच्यासमोर विनिर्दिष्ट केलेल्या दराने कर बसविण्यात येईल व गोळा करण्यात येईल :— लॉटरी योजनांवर कर बसविणे.

तक्ता

क्रमांक (१)	लॉटरी योजना (२)	कराचा दर (३)
		रुपये
१	साप्ताहिक लॉटरी योजना	५०,०००
२	पाक्षिक लॉटरी योजना किंवा सप्ताह व पंधरवडा यांच्यामध्ये होणारी कोणतीही लॉटरी योजना.	१,००,०००
३	मासिक लॉटरी योजना किंवा पंधरवड्याहून अधिक असणाऱ्या कोणत्याही कालावधीची कोणतीही लॉटरी योजना.	२,००,०००
४	भव्यतम (बंपर) लॉटरी योजना	१०,००,०००

(२) पोट-कलम (१) अन्वये बसवलेला कर प्रवर्तकाकडून भरण्यात येईल.

४. (१) प्रत्येक प्रवर्तक, ज्या लॉटरी योजनांची तिकिटे राज्यात विकलेली आहेत अशा लॉटरी योजनांच्या संबंधात व विहित करण्यात येतील असे सर्व तपशील अंतर्भूत असलेले विवरणपत्र विहित करण्यात येईल अशा वेळेत आणि अशा नमुन्यात कर प्राधिकाऱ्यांकडे सादर करील. कर आगाऊ भरणे.

(२) प्रवर्तक, पोट-कलम (१) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या विवरणपत्रामध्ये दर्शविण्यात आलेल्या लॉटरी योजनांच्या बाबतीत, या अधिनियमान्वये त्याच्याकडून देय असलेली कराची रक्कम किमान एक आठवडा आगाऊ भरील आणि अशी देय रक्कम ही, कलम ११ च्या प्रयोजनासाठी, प्रवर्तकाकडून या अधिनियमान्वये देय असलेली रक्कम मानण्यात येईल.

प्रकरण तीन

कर प्राधिकारी

५. (१) आयुक्त, या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यास जबाबदार असेल. कर प्राधिकारी.

(२) राज्य शासनास, त्याला आवश्यक वाटतील तितके इतर अधिकारी, कर्मचारीवर्ग, व्यक्ती यांची नियुक्ती करता येईल आणि त्यांना, शासनास आवश्यक वाटतील अशी पदनामे देता येतील.

(३) आयुक्तास संपूर्ण राज्यभर अधिकारिता असेल आणि पोट-कलम (२) अन्वये नियुक्त केलेल्या इतर अधिकाऱ्यांना, संपूर्ण राज्यभर किंवा राज्य शासन, राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे, विनिर्दिष्ट करील अशा क्षेत्रामध्ये किंवा क्षेत्रांमध्ये, अधिकारिता असेल.

(४) आयुक्तास, या अधिनियमाद्वारे किंवा तदन्वये त्यास प्रदान केलेले सर्व अधिकार असतील आणि तो त्यांचा वापर करील आणि त्याद्वारे किंवा तदन्वये त्याच्याकडे सोपविण्यात आलेली सर्व कर्तव्ये तो पार पाडील.

(५) आयुक्त सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे लादेल अशा शर्ती व निर्बंध यांना अधीन राहून, इतर अधिकारी, कर्मचारीवर्ग आणि व्यक्ती हे, आपापल्या अधिकारितेत, आयुक्ताचे या अधिनियमाखालील जे अधिकार व जी कर्तव्ये तो, राजपत्रात प्रसिद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे, सर्वसाधारणपणे अथवा कोणत्याही विशिष्ट बाबीच्या किंवा बाबींच्या संबंधात, त्यांच्याकडे सोपवील, अशा अधिकारांचा वापर करतील आणि अशी कर्तव्ये पार पाडतील.

(६) पो८-कलम (२) अन्वये नियुक्त केलेले सर्व अधिकारी, कर्मचारीवर्ग आणि व्यक्ती या, आयुक्ताला दुय्यम असतील आणि आयुक्ताव्यतिरिक्त अन्य अधिकारी आणि कर्मचारीवर्ग आणि व्यक्ती यांची आपापसातली दुय्यमता, विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे असेल.

(७) या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी, आयुक्तास, त्याला दुय्यम असणाऱ्या अधिकाऱ्यांना, वेळोवेळी, त्याला योग्य वाटतील अशा सूचना आणि निदेश देता येतील आणि ते अधिकारी, आयुक्ताच्या अशा सूचनांचे आणि निदेशांचे पालन व अनुसरण करतील.

आयुक्ताचे अधिकार.

६. (१) आयुक्ताला, या अधिनियमाद्वारे किंवा तदन्वये त्याची कार्ये पार पाडत असताना, पुढील बाबतीत दिवाणी प्रक्रिया संहिता, १९०८ अन्वये दिवाणी न्यायालयास असलेले सर्व अधिकार असतील :— १९०८ चा ५.

(क) शपथपत्रावर पुरावा स्वीकारणे ;

(ख) कोणत्याही व्यक्तीला हजर राहण्याबाबत समन्स पाठवणे व तिला हजर होण्यास भाग पाडणे आणि तिची शपथेवर किंवा प्रतिज्ञेवर तपासणी करणे ;

(ग) दस्तऐवज सादर करण्यास भाग पाडणे ; आणि

(घ) साक्षीदारांची तपासणी करण्यासाठी आयोगपत्रे काढणे.

(२) या अधिनियमाच्या प्रयोजनांसाठी करावयाच्या कोणत्याही शपथपत्राच्या बाबतीत, आयुक्ताने नियुक्त केलेल्या कोणत्याही अधिकाऱ्याला, जबानी देणाऱ्या व्यक्तीस शपथ देता येईल.

(३) आयुक्त, त्याला योग्य वाटेल अशा एका किंवा त्याहून अधिक अधिकाऱ्यांचा समावेश असलेल्या प्रमाणन प्राधिकरणाची नियुक्ती करील आणि ते प्राधिकरण प्रवर्तकांना कर भरल्याचे प्रमाणपत्र देईल.

(४) प्रवर्तक, या अधिनियमान्वये दिलेल्या कराचे सर्व हिशेब ठेवील आणि विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे, ते हिशेब, प्रमाणन प्राधिकाऱ्याला सादर करील.

प्रकरण चार

नोंदणी

७. (१) कलम ३ अन्वये कर भरण्यास पात्र असणारा प्रत्येक प्रवर्तक नोंदणी प्रमाणपत्र मिळवील. नोंदणी प्रमाणपत्र देणे आणि ते रद्द करणे.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये नोंदणी प्रमाणपत्र मिळविणे आवश्यक असेल असा प्रत्येक प्रवर्तक, विहित करण्यात येईल अशा नमुन्यात, अशा रीतीने, अशा कालावधीत आणि अशा प्राधिकाऱ्याकडे अर्ज करील. अशा अर्जासोबत विहित केलेली एकरकमी फी भरण्यात येईल.

(३) विहित प्राधिकारी, अर्जाची छाननी केल्यानंतर आणि नोंदणीसाठीचा अर्ज नियमानुसार आहे अशी त्याची खात्री झाल्यावर, विहित केलेल्या नमुन्यात नोंदणी प्रमाणपत्र देईल.

(४) ज्या प्रवर्तकास नोंदणी प्रमाणपत्र देण्यात आले आहे त्याने, या अधिनियमाच्या किंवा नियमांच्या कोणत्याही तरतुदींचे उल्लंघन केले आहे किंवा व्यवसाय बंद केला आहे असे विहित प्राधिकाऱ्याला सकारण वाटत असेल तर त्या विहित प्राधिकाऱ्यास, प्रवर्तकाला आपले म्हणणे मांडण्याची वाजवी संधी दिल्यानंतर, आदेशाद्वारे, कारणे लेखी नमूद करून, नोंदणी प्रमाणपत्र रद्द करता येईल.

प्रकरण पाच

विवरणे

८. प्रत्येक नोंदणीकृत प्रवर्तक, विहित करण्यात येईल अशा नमुन्यात, अशा दिनांकास व अशा प्राधिकाऱ्याकडे, अचूक व यथोचितरीत्या पूर्ण भरलेले मासिक विवरण दाखल करील. कराची योग्य प्रकारे गणना करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या कोणत्याही माहितीव्यतिरिक्त, या विवरणात, या अधिनियमाद्वारे हाताळण्यात येणाऱ्या किंवा त्याच्याशी संबंधित असणाऱ्या कोणत्याही बाबीसंबंधातील आकडेवारी किंवा माहिती गोळा करण्याच्या प्रयोजनासाठी माहिती सादर करण्यासंबंधी तरतूद करता येईल. विवरणे.

९. ज्या वित्तीय वर्षामध्ये प्रवर्तक कर भरण्यास पात्र असेल अशा प्रत्येक वित्तीय वर्षासाठी प्रवर्तकाकडून देय असलेली कराची रक्कम, आयुक्ताने नियुक्त केलेल्या अशा निर्धारण अधिकाऱ्याकडून, विहित केलेल्या रीतीने स्वतंत्रपणे निर्धारित करण्यात येईल. निर्धारण.

१०. (१) कोणत्याही योजनेचे निर्धारण राहून गेले आहे किंवा या अधिनियमान्वये ज्या दराने योजना निर्धारणयोग्य असेल त्यापेक्षा कमी दराने तिचे निर्धारण करण्यात आले आहे असे आयुक्तास सकारण वाटत असेल तर, आयुक्तास, या अधिनियमात काहीही अंतर्भूत असले तरी, ज्या वर्षात योजनेचे निर्धारण राहून गेले आहे किंवा योजना निर्धारणयोग्य असेल त्यापेक्षा कमी दराने तिचे निर्धारण करण्यात आले आहे, त्या वित्तीय वर्षाच्या समाप्तीच्या दिनांकापासून तीन वर्षांच्या कालावधीत, कोणत्याही वेळी, विहित केलेली कार्यपद्धती अनुसरल्यानंतर, अशा योजनेच्या संबंधात प्रवर्तकाकडून देय असलेल्या कराचे, आपल्या संपूर्ण निर्णयशक्तीनुसार निर्धारण किंवा पुनर्निर्धारण करण्याची कार्यवाही करता येईल. निर्धारण करण्याचे राहून गेलेल्या योजनेचे निर्धारण.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये, निर्धारण किंवा, यथास्थिति, पुनर्निर्धारण करतेवेळी, प्रवर्तकाने कर निर्धारणापासून कोणतीही योजना लपवून ठेवली आहे अशी आयुक्ताची खात्री पटली तर, तो, विहित कार्यपद्धती अनुसरून त्यानंतर, त्या प्रवर्तकास, वरील पोट-कलम (१) अन्वये निर्धारित केलेल्या कराव्यतिरिक्त, अशा प्रकारे निर्धारित केलेल्या कराच्या रकमेच्या तिप्पट असेल इतक्या रकमेची शास्ती व्याजासह देण्याचे निदेश देईल.

निर्धारण किंवा पुनर्निर्धारण केल्यानंतर लागू झालेल्या कराचा भरणा.

११. निर्धारण किंवा पुनर्निर्धारण केल्यानंतर देय असलेला कर, विहित केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार भरण्यात येईल.

अपिले.

१२. (१) या अधिनियमान्वये काढलेल्या प्रत्येक मूळ आदेशाविरुद्ध आयुक्ताकडे अपील करता येईल आणि ज्या आदेशाविरुद्ध अपील करावयाचे तो आदेश कळविल्याच्या दिनांकापासून साठ दिवसांच्या आत, असे अपील दाखल करण्यात येईल.

(२) कार्यपद्धतीसंबंधात विहित करण्यात येतील अशा नियमांना अधीन राहून, अपील प्राधिकरणाला पुढील अधिकार असतील :---

(क) निर्धारण आदेशाविरुद्धच्या अपिलात त्याला ते करनिर्धारण कायम करता येईल, कमी करता येईल, वाढविता येईल किंवा रद्द करता येईल :

परंतु, अपील प्राधिकरणाला, निर्धारण आदेश रद्द करता येईल आणि नव्याने निर्धारण करण्याकरिता ते प्रकरण निर्धारण प्राधिकाऱ्याकडे परत पाठवता येईल. त्यानंतर, निर्धारण प्राधिकारी असे निर्धारण करण्याची कार्यवाही सुरू करील आणि अशा निर्धारणाच्या आधारे देय कराची रक्कम निश्चित करील ;

(ख) अन्य कोणत्याही बाबतीत, अपील प्राधिकरणास, त्या अपिलावर त्याला न्याय्य व उचित वाटेल असा आदेश काढता येईल :

परंतु, अपील प्राधिकरण, अर्जदारास आपले म्हणणे मांडण्याची वाजवी संधी दिल्याखेरीज, निर्धारित कराची रक्कम वाढविणार नाही किंवा कराच्या परताव्याची रक्कम कमी करणार नाही.

(३) अपील प्राधिकरणास, अपील दाखल करून घेताना, ज्याविरुद्ध अपील करण्यात आले आहे अशा आदेशास, आवश्यक वाटतील अशा शर्तींना किंवा निर्बंधांना अधीन राहून, पूर्णतः किंवा अंशतः स्थगिती देता येईल ; तसेच अर्जदारास विवादग्रस्त रक्कम अंशतः किंवा पूर्णतः भरण्याचा निदेश देखील देता येईल.

शासनाकडे अपील करणे.

१३. आयुक्ताने काढलेल्या प्रत्येक आदेशाविरुद्ध शासनाकडे अपील करता येईल आणि ज्या आदेशाविरुद्ध अपील करावयाचे तो आदेश करपात्र व्यक्तीस ज्या दिनांकास मिळाला असेल त्या दिनांकापासून एकशेवीस दिवसांच्या कालावधीत ते दाखल करण्यात येईल.

प्रकरण सहा

शास्ती व जप्ती

विवक्षित परिस्थितीत शास्ती लादणे.

१४. (१) कोणत्याही प्रवर्तकाने कलम ७ अन्वये नोंदणी प्रमाणपत्र मिळविलेले नसेल किंवा कलम ४ मध्ये तरतूद केल्याप्रमाणे, त्याने, एखाद्या विशिष्ट योजनेचा कर, किमान एक आठवडा अगोदर भरलेला नसेल तर, शासन, किंवा शासनाने प्राधिकृत केलेला कोणताही अधिकारी, त्या योजनांची तिकिटे, त्या तिकिटांची खरेदी-विक्री ज्या लॉटरी केंद्रांमधून (terminals) करण्यात येणार असेल ती केंद्रे आणि ज्या मुख्य सर्व्हरमधून लॉटरीची तिकिटे काढण्यात येत असतील त्या मुख्य सर्व्हरसह सर्व प्रकारचे सर्व्हर जप्त करील.

(२) कोणत्याही प्रवर्तकाने, कलम ८ द्वारे आवश्यक असलेले विवरण दाखल करण्यात कसूर केली असेल किंवा ज्या लॉटरी योजनांच्या तिकिटांची तो राज्यात खरेदी-विक्री करीत असेल अशा तीन लॉटरी योजनांसाठीचा कर त्याने भरला नसेल तर, आयुक्त, प्रवर्तकाला सात दिवसांपेक्षा कमी नसेल इतक्या दिवसांची नोटीस दिल्यावर आणि त्याला त्याचे म्हणणे मांडण्याची संधी दिल्यानंतर, लेखी आदेशाद्वारे, या देय कराव्यतिरिक्त, त्याने भरावयाच्या कराच्या रकमेच्या तिप्पट रकमेएवढी शास्ती त्याच्यावर लादील आणि सर्व लॉटरी तिकिटे व प्रवर्तक ज्यांच्यामार्फत लॉटरी योजना चालवीत असेल किंवा त्यांची खरेदी-विक्री करीत असेल अशी लॉटरी केंद्रे व सर्व्हर जप्त करील.

(३) प्रवर्तकाने कोणत्याही व्यवहाराचा तपशील लपविलेला आहे किंवा त्याने कोणत्याही व्यवहाराचा चुकीचा तपशील दिलेला आहे असे निदर्शनास आले तर, आयुक्त, त्या प्रवर्तकास आपले म्हणणे मांडण्याची संधी दिल्यानंतर, लेखी आदेशाद्वारे, त्या व्यवहारावर देय असलेल्या कराव्यतिरिक्त, त्याच्याकडून त्या व्यवहारावर देय असलेल्या कराच्या रकमेच्या तिप्पट रकमेएवढी शास्ती लादील.

१५. जी कोणतीही व्यक्ती,— शास्ती.

(क) नोंदणीकृत प्रवर्तक असल्याचे भासवत असेल,

(ख) खोटे विवरणपत्र सादर करीत असेल,

(ग) ज्यामुळे शासनाचा महसूल बुडेल, अशी कोणतीही खोटी कागदपत्रे सादर करीत असेल,

(घ) खोटे लेखे ठेवत असेल,

(ङ) खोटी माहिती देत असेल,

(च) या अधिनियमाखालील कोणतीही रक्कम भरण्यास टाळाटाळ करीत असेल, किंवा टाळाटाळ करण्याचा प्रयत्न करीत असेल,

(छ) या अधिनियमान्वये त्याच्यावर बजावण्यात आलेल्या कोणत्याही नोटिशीचे अनुपालन करण्यात कसूर करीत असेल, किंवा

(ज) या अधिनियमाच्या तरतुदींअन्वये तपासणी करणाऱ्या, झडती घेणाऱ्या किंवा जप्ती आणणाऱ्या कोणत्याही अधिकाऱ्यास हेतुपुरस्सर अटकाव करीत असेल,

तर, तिला, दोष सिद्ध झाल्यानंतर, सहा महिन्यांपर्यंत असू शकेल एवढ्या मुदतीच्या साध्या कारावासाची शिक्षा करण्यात येईल.

१६. (१) या अधिनियमाखालील अपराध एखाद्या कंपनीने केला असेल त्या बाबतीत, असा अपराध घडला त्यावेळी जिच्याकडे कंपनीचा प्रभार होता किंवा जी कंपनीचे कामकाज चालविण्यास कंपनीस जबाबदार होती अशी प्रत्येक व्यक्ती, तसेच ती कंपनीदेखील, अशा अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानले जाईल आणि तिच्याविरुद्ध कार्यवाही केली जाण्यास व त्यानुसार शिक्षा दिली जाण्यास ती पात्र असेल : कंपन्यांनी केलेले अपराध.

परंतु, अशा कोणत्याही व्यक्तीने, असा अपराध तिच्या नकळत घडला आणि असा अपराध घडू नये म्हणून तिने सर्वतोपरी प्रयत्न केले होते असे सिद्ध केल्यास, या पोट-कलमात अंतर्भूत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीमुळे अशी व्यक्ती या अधिनियमान्वये कोणत्याही शिक्षेस पात्र होणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, जेव्हा या अधिनियमाखालील एखादा अपराध एखाद्या कंपनीने केला असेल आणि तो अपराध कंपनीचा कोणताही संचालक, व्यवस्थापक, सचिव किंवा इतर अधिकारी यांच्या संमतीने किंवा त्याने कानाडोळा केल्यामुळे किंवा दुर्लक्ष केल्यामुळे घडला आहे असे सिद्ध झाले तर, असा संचालक, व्यवस्थापक, सचिव किंवा इतर अधिकारीदेखील त्या अपराधाबद्दल दोषी आहे असे मानण्यात येईल व त्याच्याविरुद्ध कारवाई केली जाण्यास व त्यानुसार शिक्षा दिली जाण्यास पात्र ठरेल.

स्पष्टीकरण.— या कलमाच्या प्रयोजनार्थ,—

(क) " कंपनी " याचा अर्थ, निगम निकाय असा आहे व त्यात भागीदारी संस्थेचा, व्यक्तींच्या संघाचा अथवा व्यक्तींच्या संस्थेचा—मग ती विधिसंस्थापित असो वा नसो—समावेश होतो ;

(ख) भागीदारी संस्थेच्या संदर्भात " संचालक " याचा अर्थ, त्या भागीदारी संस्थेतील भागीदार, असा आहे आणि व्यक्तींचा संघ किंवा व्यक्तींची संस्था यांच्या संदर्भात " संचालक " याचा अर्थ, तिच्या कामकाजाचे नियंत्रण करणारा कोणताही सदस्य, असा आहे.

वसुलीची विशेष पद्धत.

१७. (१) अन्य कोणत्याही कायद्यात काहीही अंतर्भूत असले तरी, ज्याच्यावर आधीच नोटीस बजावलेली आहे अशा एखाद्या प्रवर्तकाकडे कर, व्याज किंवा शास्ती यांची थकबाकी आहे असे जर आयुक्ताच्या निदर्शनास आले तर, त्याला, कोणत्याही वेळी, लेखी नोटिशीद्वारे,—

(क) उक्त प्रवर्तकास ज्या कोणत्याही व्यक्तीकडून कोणतीही रक्कम देय असेल किंवा देय होईल त्या व्यक्तीस, किंवा

(ख) जी कोणतीही व्यक्ती, अशा प्रवर्तकासाठी किंवा त्याच्या वतीने रक्कम ताब्यात ठेवत असेल किंवा नंतर ताब्यात ठेवणार असेल त्या व्यक्तीस,

तिच्याकडून रक्कम देय झाल्यावर किंवा तिने रक्कम ताब्यात घेतल्यावर ताबडतोब किंवा नोटिशीत विनिर्दिष्ट केलेल्या मुदतीच्या आत, उपरोक्तप्रमाणे अशा प्रवर्तकाकडून येणे असलेल्या आणि अदत्त असलेल्या रकमेइतकी रक्कम आयुक्ताकडे भरण्यास फर्माविता येईल :

परंतु, ज्या आदेशाखालील रक्कम अदत्त राहिलेली असेल त्या आदेशाविरुद्ध अपील दाखल करण्यासाठी विहित केलेला दिनांक समाप्त होईपर्यंत या पोट-कलमान्वये कोणतीही कार्यवाही करण्यात येणार नाही.

(२) या कलमाखालील नोटिशीचे अनुपालन करून कोणतीही रक्कम भरणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीने, प्रवर्तकाच्या प्राधिकारात अशी रक्कम भरली आहे असे मानले जाईल, आणि आयुक्ताच्या पावतीवरून, तीत उल्लेखलेल्या रकमेच्या मर्यादेपर्यंत अशा व्यक्तीने आपले दायित्व योग्य आणि पुरेशा रीतीने पार पाडल्याचे प्रस्थापित होईल.

प्रकरण सात

संकीर्ण

१८. या अधिनियमाच्या तरतुदींद्वारे किंवा तदन्वये कोणत्याही प्रवर्तकाकडून देय असलेली व वसुलीयोग्य असलेली कर, शास्ती, व्याज यांची किंवा अन्य कोणतीही रक्कम वसूल करण्याच्या प्रयोजनार्थ, ती रक्कम जमीन महसुलाची थकबाकी असल्याप्रमाणे वसूल करण्यात येईल. जमीन महसुलाच्या थकबाकी-प्रमाणे कराची वसुली.

१९. (१) आयुक्तास, या अधिनियमान्वये शिक्षापात्र असलेल्या कोणत्याही अपराधासाठीची कार्यवाही दाखल करण्यापूर्वी किंवा त्यानंतर, जिच्यावर त्या अपराधाबाबत दोषारोप करण्यात आला असेल त्या व्यक्तीकडून, अपराधाबाबत आपसमेळ म्हणून एक लाख रुपयांपेक्षा कमी नसेल एवढी रक्कम स्वीकारता येईल. अपराध आपसात मिटविणे.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये तरतूद करण्यात आल्याप्रमाणे, अशा रकमेचा भरणा केल्यावर, असा दोषारोप करण्यात आलेल्या त्या व्यक्तीविरुद्ध त्यापुढे कोणतीही कार्यवाही करण्यात येणार नाही आणि जर कोणतीही कार्यवाही अगोदरच करण्यात आली असेल तर ती समाप्त होईल.

१८६० चा ४५. २०. या अधिनियमान्वये नियुक्त करण्यात आलेले सर्व अधिकारी, भारतीय दंड संहितेच्या अर्थांतर्गत लोकसेवक असल्याचे मानण्यात येईल. अधिकारी लोकसेवक असणे.

२१. (१) आयुक्तास, अभिलेखामध्ये उघड उघड दिसून येणारी कोणतीही चूक, त्याने काढलेल्या आदेशाच्या दिनांकापासून दोन वर्षांच्या आत केव्हाही, स्वत: होऊन दुरुस्त करता येईल, आणि अशा आदेशामुळे बाधा पोहोचलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने त्याच्या निदर्शनास आणून दिलेली कोणतीही चूक, तो, तेवढ्याच कालावधीमध्ये दुरुस्त करील : चुकांची दुरुस्ती.

परंतु, जर अशा दुरुस्तीमुळे कर वा शास्ती वा व्याज यांच्या रकमेत वाढ होणार असेल किंवा परताव्याची रक्कम कमी होणार असेल तर, आयुक्ताने, असे करण्याचा आपला उद्देश असल्याबाबत अशा व्यक्तीला लेखी नोटीस दिली असल्याखेरीज आणि अशा व्यक्तीला आपले म्हणणे मांडण्याची वाजवी संधी दिली असल्याखेरीज, अशी कोणतीही दुरुस्ती करण्यात येणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) च्या तरतुदी, आयुक्ताने केलेल्या चूकदुरुस्तीला जशा लागू होतात त्याप्रमाणे त्या कलम १२ खालील, अपील प्राधिकरणाने केलेल्या चूकदुरुस्तीला लागू होतील.

(३) जेव्हा अशा कोणत्याही दुरुस्तीमुळे कराची किंवा शास्तीची किंवा व्याजाची रक्कम कमी होत असेल तेव्हा, आयुक्त, अशा व्यक्तीला देय असलेली कोणतीही रक्कम, विहित रीतीने परत करील.

(४) जेव्हा अशा कोणत्याही दुरुस्तीमुळे कराची किंवा शास्तीची किंवा व्याजाची रक्कम वाढत असेल अथवा परताव्याची रक्कम कमी होत असेल तेव्हा, आयुक्त, अशा व्यक्तीकडून देय असलेली रक्कम, विहित रीतीने वसूल करील.

अपील आणि इतर विवक्षित अर्जांसाठी फी.

२२. मुंबई न्यायालय-फी अधिनियम, १९५९ यामध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी,— १९५९ चा मुंबई ३६.

(क) ज्यासाठी अन्यथा तरतूद केलेली नाही असा कोणताही अर्ज, एखाद्या विहित प्राधिकाऱ्याकडे, एखाद्या विहित प्रयोजनासाठी सादर करण्यात येईल किंवा आयुक्ताकडे सादर करण्यात येईल तेव्हा त्यासाठी, खंड (ख) च्या तरतुदींना अधीन राहून, विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे, शंभर रुपयांपेक्षा अधिक नसेल एवढी फी आकारण्यात येईल ; आणि

(ख) या अधिनियमाखाली दाखल केलेल्या अपिलासाठी, विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे, जर विवादास्पद रक्कम एक लाख रुपयांपेक्षा अधिक असेल तर, एक हजार रुपयांपेक्षा अधिक नसेल एवढ्या किंमतीचा न्यायालय फी मुद्रांक लावावा लागेल, आणि अन्य कोणत्याही अपिलासाठी, शंभर रुपयांपेक्षा अधिक नसेल एवढ्या किंमतीचा न्यायालय-फी मुद्रांक लावावा लागेल.

या अधिनियमान्वये केलेल्या कृतीस संरक्षण.

२३. या अधिनियमाच्या तरतुदींअनुसार किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांनुसार सद्‌भावनेने केलेल्या किंवा करण्याचा उद्देश असलेल्या कोणत्याही गोष्टीसाठी, शासनाच्या कोणत्याही प्राधिकाऱ्याविरुद्ध किंवा कोणत्याही अधिकाऱ्याविरुद्ध कोणताही दावा, खटला किंवा अन्य कायदेशीर कार्यवाही दाखल करता येणार नाही.

नियम करण्याचा अधिकार.

२४. (१) राज्य शासनाला, या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी, राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे नियम करता येतील.

(२) या अधिनियमान्वये करण्यात आलेला प्रत्येक नियम, तो करण्यात आल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाचे अधिवेशन चालू असताना, एकाच अधिवेशनात किंवा लागोपाठच्या दोन वा त्याहून अधिक अधिवेशनांत मिळून, एकूण तीस दिवसांची होईल इतक्या मुदतीकरिता, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांपुढे ठेवण्यात येईल आणि ज्या अधिवेशनात तो अशा रीतीने ठेवण्यात आला असेल ते अधिवेशन किंवा त्याच्या लगतनंतरचे अधिवेशन समाप्त होण्यापूर्वी, त्या नियमात कोणताही फेरबदल करण्याबाबत दोन्ही सभागृहांची सहमती झाली किंवा तो नियम करू नये म्हणून दोन्ही सभागृहांची सहमती झाली व त्यांनी त्यांचा तशा आशयाचा निर्णय राजपत्रात अधिसूचित केला तर, तो निर्णय राजपत्रात प्रसिद्ध झाल्याच्या दिनांकापासून, तो नियम, अशा फेरबदल केलेल्या स्वरूपात अंमलात येईल किंवा यथास्थिति, मुळीच अंमलात येणार नाही ; तथापि, अशा कोणत्याही फेरबदलामुळे किंवा विलोपनामुळे त्या नियमान्वये पूर्वी केलेल्या किंवा करण्याचे वर्जिलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या विधिग्राह्यतेस बाध येणार नाही.

२५. (१) या अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करताना कोणतीही अडचण उद्‌भवल्यास, शासनास, प्रसंगानुरूप, अशी अडचण दूर करण्याच्या प्रयोजनांकरिता, त्याला आवश्यक किंवा इष्ट वाटेल अशी, या अधिनियमाच्या तरतुदींशी विसंगत नसेल अशी कोणतीही गोष्ट राजपत्रात आदेश प्रसिद्ध करून करता येईल : अडचणी दूर करण्याचा अधिकार.

परंतु, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून दोन वर्षांचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर, असा कोणताही आदेश काढण्यात येणार नाही.

(२) या कलमान्वये काढण्यात आलेला प्रत्येक आदेश, तो काढण्यात आल्यानंतर, शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांसमोर ठेवण्यात येईल.

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई.